

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

СТУС ДМИТРО ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 342.9:339.543

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ
МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО МИТНОЇ
СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2026

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Сорока Лариса Володимирівна,

Науково-дослідний інститут публічного права,
завідувач відділу аспірантури і докторантури

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Оксінь Віталій Юрійович,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
професор кафедри публічного управління, адміністрування та права

доктор філософії у галузі права

Даниленко Анна Олександрівна,

Громадська організація «Інформаційно-аналітичний центр
«Сучасне аерокосмічне право»»,
правовий аналітик

Захист відбудеться «12» травня 2026 р. об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «10» квітня 2026 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний етап розвитку публічного адміністрування в Україні характеризується переходом від фрагментарного правового впливу до системної трансформації сфер реалізації публічної влади, у межах якої митна справа набуває особливого значення як інституційна основа забезпечення фіскальної стабільності, економічної безпеки та зовнішньоекономічної взаємодії держави. Процеси європейської інтеграції зумовлюють не лише необхідність наближення митного законодавства України до *acquis* Європейського Союзу, а й зміну самої логіки функціонування митних органів – від переважно контрольної моделі до комплексної системи публічного адміністрування, що поєднує регуляторні, сервісні та безпекові функції. Така трансформація відбувається в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, що істотно підвищує роль митних органів у забезпеченні економічної стійкості держави, контролі за переміщенням стратегічно важливих товарів, протидії загрозам національній безпеці та підтриманні безперервності зовнішньоекономічних зв'язків.

У цих умовах реформування митної системи набуває комплексного характеру та постає як системний управлінський процес, що охоплює нормативні зміни, інституційну перебудову, модернізацію адміністративних процедур і впровадження цифрових технологій.

Водночас зазначений процес реформування в Україні не супроводжується формуванням системно узгодженого адміністративно-правового механізму, який би поєднував нормативні, інституційні, процедурні, цифрові та контрольні засоби реформування, що проявляється у нормативній фрагментарності, інституційній нестабільності та процедурній невизначеності. Відповідні зміни реалізуються через окремі законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові рішення та програмні документи, зокрема Національну стратегію доходів до 2030 року та акти її імплементації, які, попри їх значущість, не утворюють системно узгодженого механізму реформування митних органів. Це зумовлює суперечність між об'єктивною потребою у комплексній трансформації митної системи та відсутністю її належного адміністративно-правового оформлення як цілісної конструкції. На відміну від цього, у праві Європейського Союзу сформовано системну модель митного адміністрування, що ґрунтується на уніфікованому нормативному регулюванні (Митний кодекс Союзу), стандартизованих адміністративних процедурах, ризик-орієнтованому контролі, цифровій інфраструктурі та централізованих механізмах управління митними процесами. За таких умов імплементація європейських стандартів не може обмежуватися адаптацією окремих норм чи інституційних рішень, а потребує формування цілісного адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів як системи взаємопов'язаних елементів, що визначають зміст, межі та форми здійснення публічної влади у відповідній сфері.

Юридичний дефект чинної моделі полягає у розриві між стратегічними цілями митної реформи та адміністративно-правовими засобами їх процедурної, інституційної й контрольної реалізації. Саме наявність цієї наукової проблеми, її

недостатня розробленість у вітчизняній адміністративно-правовій науці та її безпосереднє значення для забезпечення ефективності митної реформи й інтеграції України до митної системи Європейського Союзу зумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблематика адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу ще не отримала у вітчизняній юридичній науці належного комплексного опрацювання. Наявні наукові праці, присвячені митній політиці, митному адмініструванню, організації митного контролю, цифровізації митних процедур, антикорупційному забезпеченню діяльності митних органів, кадровій спроможності митної служби та гармонізації митного законодавства України з правом Європейського Союзу, становлять важливу теоретичну основу цього дослідження. Водночас більшість із них висвітлює лише окремі аспекти відповідної проблематики – інституційну побудову митних органів, адміністрування митних платежів, митний контроль, пост-аудит, управління ризиками, цифрову трансформацію, особливості митної політики в умовах воєнного стану або європейські вектори модернізації митної сфери.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вчених у сфері загальної теорії адміністративного права, митного права, публічного адміністрування, фінансово-правового регулювання та європейської інтеграції, зокрема: В. Авер'янова, І. Бережнюка, Ю. Битяка, К. Бліщук, Т. Бороденко, Т. Боровик, А. Войцещука, Т. Войченко, В. Гаращука, Ю. Гаруста, С. Герчаківського, Є. Гетьмана, О. Гончарука, І. Гуцул, А. Даниленко, С. Денисюка, О. Джафарової, А. Дзюбинського, О. Дідик, М. Дороша, Є. Дуліби, Д. Іванової, Н. Калуги, Т. Караваєва, І. Квеліашвілі, В. Комзюка, І. Костенко, В. Курила, І. Курило, К. Куркової, Д. Левченко, Л. Луценко-Миськів, А. Манжули, М. Матвєєва, Р. Мельника, Н. Мережко, О. Мельника, В. Мирончук, О. Неліпович, В. Оксіня, М. Разумея, Н. Резнік, А. Саварця, О. Сливки, Л. Смоляр, Є. Соболя, Л. Сороки, А. Тодощука, Н. Тімошенко, В. Тищенко, О. Ільченка, А. Цабеки, О. Юринець, Р. Шаповала, К. Шкарупи та інших дослідників.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у руслі сучасних трансформаційних процесів у сфері публічного адміністрування, зумовлених європейською інтеграцією України, реформуванням системи управління державними фінансами та модернізацією митного адміністрування як складової забезпечення економічної безпеки держави.

Тематика роботи безпосередньо узгоджується зі стратегічними напрямками державної політики у сфері митної справи, визначеними Національною стратегією доходів до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р, у якій реформування митних органів розглядається як системний інструмент підвищення ефективності адміністрування доходів, розвитку інституційної спроможності митної служби та наближення її функціонування до стандартів Європейського Союзу.

Конкретизація зазначених стратегічних орієнтирів здійснюється у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2025 р. № 835-р, яким затверджено середньостроковий план заходів з досягнення цілей реформування митних органів у межах реалізації Національної стратегії доходів до 2030 року, що визначає систему організаційно-правових, процедурних та інституційних заходів трансформації митної служби, а також встановлює механізми координації, реалізації та контролю відповідних реформ.

Євроінтеграційний вимір дослідження визначається положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, зокрема у частині наближення митного законодавства України до *acquis* ЄС, спрощення митних процедур, розвитку митного співробітництва, упровадження інституту авторизованого економічного оператора, застосування ризик-орієнтованого підходу та забезпечення прозорості митного адміністрування.

Дослідження також узгоджується з міжнародними стандартами митного регулювання, зокрема положеннями Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотської конвенції), яка закріплює базові принципи спрощення, уніфікації та ефективності митних процедур.

Європейський контекст дослідження визначається сучасними напрямками розвитку митної системи Європейського Союзу, закріпленими у Митному кодексі Союзу (Regulation (EU) No 952/2013), а також ініціативами Європейської Комісії щодо подальшого реформування митного союзу ЄС.

Дисертація узгоджується з темою науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета та завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у визначенні сутності, структури та функціонального призначення адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу, а також у розробленні авторської моделі модернізації відповідного механізму на засадах *acquis* ЄС.

Для досягнення поставленої мети у дисертації сформульовано такі *завдання*:

– з'ясувати юридичну природу реформування митних органів України як процесу публічного адміністрування, що потребує адміністративно-правового впорядкування;

– визначити систему норм адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України та розкрити їх функціональне призначення у механізмі європейської інтеграції;

– обґрунтувати структуру адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України, визначивши його основні елементи, взаємозв'язки та значення у правовому впорядкуванні митної реформи;

– дослідити специфіку інституційної трансформації митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу з

урахуванням їх функціонального призначення у системі публічного адміністрування;

– розкрити особливості адаптації процедурної діяльності митних органів України до європейських стандартів, визначити адміністративну процедуру як юридичну форму реалізації їх повноважень і прийняття адміністративних актів, а також встановити її значення для забезпечення правомірності митного адміністрування;

– визначити адміністративно-правові засоби цифровізації митного адміністрування як інструмент реалізації адміністративних процедур, управління митними ризиками, здійснення контролю та прийняття управлінських рішень у митній сфері;

– обґрунтувати напрями вдосконалення нормативно-правової основи реформування митних органів України шляхом гармонізації з *acquis* ЄС;

– визначити шляхи підвищення ефективності кадрового, антикорупційного та контрольного забезпечення діяльності митних органів України як складових адміністративно-правового механізму;

– розробити авторську модель модернізації адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу як узагальнюючого результату вдосконалення його нормативного, інституційного, процедурного, цифрового та контрольного компонентів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері публічного адміністрування у зв'язку з реформуванням митних органів України в умовах європейської інтеграції.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади, засоби та механізм забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу, включаючи нормативний, інституційний, процедурний, цифровий і контрольний компоненти такого забезпечення.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, застосування яких забезпечило всебічне, системне та об'єктивне дослідження адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу. *Діалектичний* метод застосовано для з'ясування сутності реформування митних органів як динамічного адміністративно-правового явища, зумовленого трансформацією публічного адміністрування та впливом євроінтеграційних процесів (підрозділ 1.1). *Логіко-семантичний* метод використано для уточнення та впорядкування категоріального апарату дослідження, зокрема понять «реформування митних органів», «адміністративно-правове забезпечення», «митне адміністрування» та «адміністративно-правовий механізм» (розділ 1). *Формально-юридичний* метод застосовано для аналізу системи нормативно-правових актів України та Європейського Союзу, що визначають правові засади функціонування та реформування митних органів, а також для встановлення напрямів гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС (підрозділи 1.2,

2.2, 3.1). *Системно-структурний* метод використано для визначення структури адміністративно-правового механізму реформування митних органів та встановлення взаємозв'язків між його основними елементами (підрозділи 1.3, 2.1, 3.2). *Порівняльно-правовий* метод застосовано для аналізу правової моделі функціонування митної системи Європейського Союзу та визначення можливостей її адаптації до національної правової системи України (підрозділи 2.1–2.3, 3.1). *Функціональний* метод дав змогу дослідити адміністративно-правові інструменти реформування митних органів, зокрема процедури митного контролю, постаудиту, управління ризиками та цифровізації митних процесів, а також їх роль у забезпеченні правомірності, ефективності та підконтрольності діяльності митних органів у межах адміністративної процедури як юридичної форми реалізації владних повноважень і прийняття адміністративних актів (підрозділи 2.2, 2.3, 3.2). *Прогностично-правовий* метод застосовано для обґрунтування напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України з урахуванням вимог європейської інтеграції та сучасних викликів функціонування митної системи (розділ 3).

Науково-теоретичне підґрунтя становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузях адміністративного, фінансового, європейського та міжнародного права, а також публічного управління, у яких досліджено проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності митних органів, митного адміністрування, адміністративної процедури, інституційної спроможності та цифровізації публічної адміністрації. У роботі враховано доктринальні підходи до розуміння реформування митних органів як процесу публічного адміністрування, гармонізації законодавства з *acquis* ЄС, застосування ризик-орієнтованого підходу, розвитку інституту авторизованого економічного оператора, а також забезпечення прозорості, підконтрольності й ефективності діяльності митних органів.

Нормативно-правову основу дисертаційної роботи становлять Конституція України, Митний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про адміністративну процедуру», Закон України «Про державну службу», а також спеціальні закони України, що визначають окремі напрями адаптації митного законодавства та діяльності митних органів до європейських стандартів.

Важливе значення мають також підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України, а також організаційно-розпорядчі акти Державної митної служби України, які конкретизують організаційні, процедурні, інформаційно-цифрові, кадрові, антикорупційні та контрольні засади діяльності митних органів. Стратегічно-програмний рівень регуляторної бази дослідження формують Національна стратегія доходів до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1218-р, та середньостроковий план заходів з досягнення цілей реформування митних органів, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України № 835-р.

Євроінтеграційний і міжнародно-правовий вимір нормативної бази дослідження формують Угода про асоціацію між Україною та Європейським

Союзом, Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур, Конвенція про процедуру спільного транзиту, а також акти митного права Європейського Союзу, передусім чинний Митний кодекс Союзу, встановлений Регламентом (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 року, і пов'язані з ним делеговані та імплементаційні акти Європейської Комісії. Документи Європейської Комісії щодо реформи митного союзу, зокрема Communication COM(2023) 257 final, використовуються у дисертації як програмно-орієнтаційні джерела, що відображають перспективні напрями розвитку митного права та митного адміністрування Європейського Союзу, але не ототожнюються з чинним митним *acquis* у формально-нормативному значенні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у формуванні цілісного адміністративно-правового підходу до забезпечення реформування митних органів України як процесу публічного адміністрування в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу через узгодження нормативного, інституційного, процедурного, цифрового та контрольного компонентів відповідного забезпечення, внутрішньою структурно-функціональною основою якого виступає адміністративно-правовий механізм, спрямований на забезпечення правомірності, обґрунтованості, підконтрольності та можливості перевірки діяльності митних органів і прийнятих ними індивідуальних адміністративних актів. За результатами дослідження сформульовано такі наукові положення:

вперше:

– сформульовано теоретико-правове визначення адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України як системно організованої сукупності нормативних, інституційних, процедурних, цифрових та контрольних засобів, спрямованих на правове впорядкування процесу реформування як діяльності суб'єктів публічної адміністрації у митній сфері, забезпечення правомірності, обґрунтованості та підконтрольності управлінських рішень митних органів, у тому числі індивідуальних адміністративних актів, визначення меж реалізації адміністративного розсуду та забезпечення контролю і можливості оскарження прийнятих рішень;

– обґрунтовано адміністративно-процедурну природу реформування митних органів України, яка полягає у здійсненні відповідного процесу через нормативно визначені адміністративні процедури, що забезпечують прийняття мотивованих індивідуальних адміністративних актів, застосування ризик-орієнтованого підходу, реалізацію контрольних повноважень і гарантування прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

– розроблено авторську модель модернізації адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України, що передбачає процедурно орієнтовану організацію їх діяльності як систему взаємодії ядрових компонентів (нормативного, інституційного, процедурного, цифрового та контрольного), спрямовану на прийняття мотивованих індивідуальних адміністративних актів, застосування ризик-орієнтованого підходу та підвищення результативності публічного адміністрування у митній сфері;

кадровий, антикорупційний і комунікативний елементи функціонують як забезпечувальні підсистеми механізму.

удосконалено:

– науковий підхід до визначення структури адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України шляхом встановлення функціонального призначення його елементів як взаємопов'язаних стадій реалізації публічного адміністрування — від нормативного закріплення до процедурної реалізації, контролю та адміністративної оцінки результативності діяльності;

– теоретичне розуміння європейської моделі митного адміністрування (acquis EC) як комплексної адміністративно-правової системи, що поєднує уніфіковане нормативне регулювання, нормативно визначені адміністративні процедури, цифрову інфраструктуру та централізовані механізми управління ризиками, з урахуванням можливостей її адаптації до правової системи України;

– положення щодо інституційного забезпечення реформування митних органів України шляхом обґрунтування необхідності забезпечення стабільності їх організаційної структури, чіткого розмежування компетенції між суб'єктами публічної адміністрації та посилення їх підзвітності й відповідальності.

отримали подальший розвиток:

– положення щодо еволюції адміністративно-правового забезпечення митної реформи через обґрунтування переходу від фрагментарного нормативного регулювання до цілісного механізму публічного адміністрування, заснованого на процедурному впорядкуванні діяльності митних органів;

– наукові підходи до оцінки сучасного стану реформування митних органів України, які конкретизовано через виявлення системних дефектів адміністративно-правового механізму, що проявляються у нормативній фрагментарності, інституційній нестабільності та процедурній невизначеності;

– положення щодо адміністративно-правових засобів забезпечення результативності діяльності митних органів, які розвинуто через їх розгляд у взаємозв'язку з цифровізацією митного адміністрування, застосуванням ризик-орієнтованого підходу, розвитком процедур постаудиту та вдосконаленням контрольних і антикорупційних механізмів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням у якому всі положення наукової новизни та висновки сформовано автором особисто. У співавторстві з Сорокою Л. опубліковану наукову статтю «Інституційні аспекти функціонування митних органів України в умовах європейської інтеграції», в якій дисертантом розроблено загальну концепцію статті, розкрито авторське бачення щодо нормативного, організаційно-управлінського, кадрово-службового, процедурного, цифрового вимірів інституційної трансформації митних органів України. Інші публікації написано та опубліковано автором самостійно.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та обґрунтовані у дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні положення і практичні рекомендації можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розвитку теоретико-правових досліджень проблем адміністративно-правового забезпечення діяльності митних

органів, формування доктрини адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митної служби, а також розроблення наукових підходів до дослідження адміністративної процедури у митній сфері, меж адміністративного розсуду, мотивованості індивідуального адміністративного акта та механізмів підконтрольності діяльності суб'єктів публічної адміністрації (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій та практичній діяльності органів публічної влади* – для вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України у контексті реалізації Національної стратегії доходів до 2030 року та відповідних планів заходів, спрямованих на гармонізацію національного законодавства з митним *acquis* Європейського Союзу, включаючи розвиток інституту авторизованого економічного оператора, запровадження ризик-орієнтованого підходу, цифровізацію митного адміністрування, удосконалення адміністративних процедур, впорядкування реалізації дискреційних повноважень, посилення антикорупційних і контрольних механізмів, а також запровадження систем оцінювання ефективності діяльності митних органів і розвитку міжнародного митного співробітництва;

– *правозастосовній діяльності митних органів України* – для забезпечення правомірності, обґрунтованості та мотивованості прийняття індивідуальних адміністративних актів, удосконалення процедур прийняття рішень у митній сфері відповідно до вимог Закону України «Про адміністративну процедуру», впорядкування реалізації дискреційних повноважень посадових осіб, а також забезпечення ефективного адміністративного і судового оскарження та підвищення рівня підконтрольності діяльності митних органів;

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів, розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», «Митне право», «Фінансове право», «Публічне адміністрування», а також спеціальних курсів, присвячених адміністративно-правовому забезпеченню діяльності митних органів, адміністративній процедурі, цифровізації публічного адміністрування та імплементації європейських стандартів у національну правову систему (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження, окремі його положення та сформульовані автором теоретичні узагальнення апробовано у тезах наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.), «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.), «Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 4–5 червня 2025 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки. Робота містить список використаних джерел з 219 найменувань на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, сформульовано мету та завдання дослідження, окреслено об'єкт і предмет, розкрито методологічну основу роботи, аргументовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію матеріалів дисертації, публікації автора, а також структуру й обсяг дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Реформування митних органів України як об'єкт адміністративно-правового впливу»* досліджено юридичну природу реформування митних органів України крізь призму предмета адміністративного права та визначено його місце у системі публічного адміністрування. Предметом аналізу охоплено правовідносини, що виникають у процесі трансформації митних органів як суб'єктів публічної адміністрації, зокрема щодо зміни їх адміністративної компетенції, адміністративних процедур, форм реалізації владних повноважень, механізмів підзвітності, контролю, кадрового забезпечення та цифрового адміністрування.

Встановлено, що реформування митних органів України не зводиться до політико-організаційних рішень, а має адміністративно-правовий характер, оскільки безпосередньо пов'язане з трансформацією юридично визначених умов здійснення владних управлінських функцій у митній сфері. Така трансформація проявляється у зміні змісту адміністративної компетенції митних органів, порядку реалізації їх повноважень, процедурних правил здійснення митного контролю, митного оформлення та прийняття індивідуальних адміністративних актів.

Доведено, що реформування охоплює владні управлінські відносини, у межах яких митні органи реалізують адміністративний розсуд, приймають обов'язкові до виконання рішення та застосовують передбачені законом заходи адміністративного впливу. Наявність таких відносин свідчить про їх публічно-правову природу та належність до предмета адміністративного права. Ключовою ознакою реформування як об'єкта адміністративно-правового впливу визначено його здійснення через адміністративні процедури, що виступають юридичною формою реалізації компетенції митних органів. У цьому контексті митні рішення мають характер адміністративних актів, які породжують юридичні наслідки для приватних осіб і підлягають вимогам законності, обґрунтованості, пропорційності та адміністративного оскарження.

Обґрунтовано, що реформування митних органів є формою реалізації публічного адміністрування, спрямованою на забезпечення виконання державою фіскальної, контрольної та сервісної функцій у митній сфері. Його зміст охоплює трансформацію адміністративної компетенції, удосконалення адміністративних процедур, зміну форм реалізації владних повноважень, розвиток кадрового забезпечення, запровадження механізмів підзвітності й контролю, а також

цифровізацію митного адміністрування. У сукупності ці елементи формують юридично опосередкований процес публічного адміністрування, що потребує системного правового впорядкування.

У підрозділі 1.2 «Система норм адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України та їх функціональне призначення у правовому механізмі європейської інтеграції» досліджено нормативну основу реформування митних органів України як цілісну систему адміністративно-правових норм та розкрито їх функціональне призначення у процесі трансформації митного адміністрування відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Встановлено, що система норм адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів має функціонально структурований характер. Її утворюють взаємопов'язані блоки норм, які визначають адміністративну компетенцію митних органів, адміністративну процедуру та порядок прийняття адміністративних актів, інституційне і кадрове забезпечення, цифрове адміністрування, контроль і доброчесність, а також стратегічні та міжнародно-інтеграційні орієнтири митної реформи.

Базовий блок становлять норми, що визначають адміністративну компетенцію митних органів, закріплені насамперед у Митному кодексі України та конкретизовані у законодавчих актах, спрямованих на наближення митного регулювання до права Європейського Союзу. Їх юридична дія полягає у визначенні змісту владних повноважень митних органів, підстав здійснення митного контролю, митного оформлення, адміністрування митних платежів та меж адміністративного розсуду. Саме на цьому рівні формується матеріально-правова модель митного адміністрування, що підлягає подальшій гармонізації з *acquis* ЄС.

Окреме значення мають норми адміністративної процедури, які забезпечують уніфікацію порядку прийняття адміністративних актів у діяльності митних органів. Вони визначають стадії адміністративного провадження, вимоги до мотивованості рішень, дослідження обставин справи, участі особи та адміністративного оскарження. Доведено, що митні рішення, які приймаються у процесі митного контролю та оформлення, мають відповідати загальним вимогам законності, обґрунтованості, пропорційності та правової визначеності.

Інституційно-кадровий блок норм забезпечує організаційну спроможність митної адміністрації, визначає статус посадових осіб, порядок проходження служби, професійного розвитку та службової підзвітності. Норми цифрового адміністрування встановлюють правові форми використання інформаційних систем, електронної взаємодії та автоматизації адміністративних процедур, що змінює способи реалізації владних повноважень і зменшує ризики необґрунтованого дискреційного впливу. Норми контролю та доброчесності спрямовані на обмеження адміністративного розсуду, запобігання зловживанням, забезпечення прозорості й підзвітності митних органів.

Окремо проаналізовано норми, прийняті в умовах воєнного стану, які встановлюють спеціальний адміністративно-правовий режим здійснення митного контролю та митного оформлення. Їх дія полягає у тимчасовій

модифікації окремих матеріальних і процедурних правил митного адміністрування із збереженням базових вимог законності та підконтрольності. Стратегічні і програмні акти визначають пріоритети, етапи та координацію митної реформи, а міжнародно-правові та європейсько-орієнтовані норми виконують функцію зовнішнього нормативного орієнтира, пов'язаного зі спрощенням процедур, ризик-орієнтованим підходом, цифровізацією та прозорістю митного адміністрування.

Сформульовано, що система норм адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України є функціонально структурованою правовою конструкцією, яка забезпечує юридичне визначення адміністративної компетенції, процедурну реалізацію владних повноважень, інституційну спроможність митної адміністрації, цифрову трансформацію її діяльності та підконтрольність публічної влади. Водночас виявлено її фрагментарність, що проявляється у неузгодженості окремих підзаконних приписів, дублюванні процедурних положень та недостатній інтеграції цифрових і кадрових інструментів у єдину правову модель.

У підрозділі 1.3 «Зміст та сутність адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу» обґрунтовано теоретико-правову категорію адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України, визначено його сутність, ознаки, структурні елементи та функціональні взаємозв'язки.

Встановлено, що адміністративно-правове забезпечення реформування митних органів не може бути зведене лише до сукупності правових норм або організаційних заходів. Його зміст полягає у правовому опосередкуванні трансформації митної адміністрації як суб'єкта публічної влади через визначення адміністративної компетенції, процедур її реалізації, прийняття індивідуальних адміністративних актів, встановлення меж адміністративного розсуду, контролю та оскарження. У цьому значенні адміністративно-правове забезпечення виступає юридичною формою здійснення митної реформи.

Проаналізовано доктринальні підходи до розуміння адміністративно-правового механізму та обґрунтовано необхідність інтегрованого підходу, за якого такий механізм розглядається як система взаємопов'язаних правових засобів. Сформульовано авторське розуміння адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України як системно організованої сукупності нормативних, інституційних, процедурних, кадрових, антикорупційних, цифрових, контрольних і комунікативних засобів, що забезпечують реалізацію адміністративної компетенції митних органів, прийняття правомірних і мотивованих адміністративних актів, визначення меж адміністративного розсуду та гарантують контроль і можливість оскарження управлінських рішень.

Визначено ознаки зазначеного механізму: системність, нормативну обумовленість, процедурну опосередкованість, владно-управлінський характер, контрольованість, підзвітність та інтеграційну спрямованість. Його структуру розкрито через нормативний, інституційний, правовідносинний, процедурний,

правозастосовно-актовий і контрольно-оскаржувальний елементи, а також кадровий, антикорупційний, інформаційно-цифровий, комунікативний та оцінно-коригувальний компоненти. Доведено, що ці елементи перебувають у функціональному взаємозв'язку: нормативний елемент визначає зміст повноважень; інституційний забезпечує їх реалізацію; процедурний організовує діяльність у правовій формі; адміністративний акт фіксує результат; кадровий та антикорупційний гарантують якість правозастосування; цифровий забезпечує інформаційно-технологічну підтримку; контрольний перевіряє законність і обґрунтованість рішень; комунікативний забезпечує прозорість і взаємодію.

Обґрунтовано, що значення адміністративно-правового механізму полягає у перетворенні митної реформи на юридично впорядкований процес публічного адміністрування, у межах якого поєднуються адміністративна компетенція, процедура її реалізації, прийняття адміністративних актів, контроль, оскарження та оцінювання результативності. Сформульовано, що адміністративно-правове забезпечення реформування митних органів України є комплексною науково-правовою категорією, внутрішньою конструкцією якої виступає адміністративно-правовий механізм. Він виконує інтегративну функцію, поєднуючи нормативні вимоги, інституційну організацію, процедурні форми діяльності, цифрові засоби, кадрові й антикорупційні гарантії, контроль і комунікацію в єдину систему реалізації публічної влади у митній сфері.

Розділ 2 «Характеристика основних напрямів реформування митних органів України, зумовлених їх адаптацією до митної системи ЄС» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Специфіка інституційної трансформації митних органів України в умовах адаптації до митної системи ЄС»* досліджено зміст і напрями інституційних змін митних органів України як складової публічного адміністрування, визначено їх функціональне призначення та обґрунтовано підходи до формування інституційно спроможної митної адміністрації в умовах європейської інтеграції.

Встановлено, що інституційна трансформація митних органів України має системний адміністративно-правовий характер і не зводиться до реорганізації, зміни організаційної структури чи перерозподілу повноважень. Її зміст полягає у зміні правового, організаційного та функціонального становища митної адміністрації як суб'єкта публічної влади. Така трансформація охоплює уточнення змісту адміністративної компетенції митних органів, перегляд меж адміністративного розсуду, удосконалення способів реалізації публічно-владних повноважень та забезпечення підконтрольності управлінських рішень.

Особливу увагу приділено характеристиці митних органів як багатофункціонального суб'єкта публічної адміністрації. Доведено, що їх діяльність не може розглядатися лише через фіскальну функцію, оскільки в сучасних умовах митна адміністрація одночасно реалізує контрольну, сервісну, безпекову, та інтеграційну функції. Саме поєднання цих функцій зумовлює потребу у переході від переважно організаційно-структурного реформування до адміністративно-правової моделі інституційної спроможності.

Обґрунтовано, що інституційно спроможна митна адміністрація має бути здатною стабільно, правомірно, передбачувано й підзвітно реалізовувати адміністративну компетенцію. Її ознаками визначено сталість організаційної побудови, чіткість розмежування повноважень, професійність і добросесність посадових осіб, процедурну впорядкованість прийняття рішень, єдність адміністративної практики та функціональну сумісність із митним простором Європейського Союзу. Встановлено, що саме така модель забезпечує здатність митних органів ефективно виконувати публічно-владні функції та водночас дотримуватися принципів законності, пропорційності, правової визначеності й підзвітності.

У підрозділі 2.2 *«Особливості адаптації процедурної діяльності митних органів України до європейських стандартів»* проаналізовано зміст і напрями трансформації процедурної діяльності митних органів у контексті наближення до європейських стандартів митного адміністрування. Адміністративну процедуру визначено як юридичну форму реалізації адміністративної компетенції митних органів, прийняття індивідуальних митних рішень та забезпечення правомірності митного адміністрування.

Доведено, що адміністративна процедура перетворює митне рішення з одностороннього владного волевиявлення на результат упорядкованого адміністративного провадження, у межах якого встановлюються фактичні обставини, оцінюються докази, забезпечується участь особи, дотримуються строки, формується мотивоване рішення та гарантується можливість його адміністративного або судового перегляду.

Обґрунтовано, що процедурна адаптація митних органів України до європейських стандартів не зводиться до формального внесення змін до Митного кодексу України чи механічного наближення національного законодавства до права Європейського Союзу. Її реальний зміст полягає у формуванні такої моделі митного провадження, у якій особа має дієву можливість брати участь у процедурі, подавати пояснення й докази, бути почутою митним органом, отримувати належно мотивоване рішення та ефективно його оскаржувати.

Проаналізовано значення права бути почутим, обов'язку мотивування, строків прийняття митних рішень, адміністративного та судового оскарження, а також процедурного режиму авторизацій, митних спрощень і статусу авторизованого економічного оператора. Особливо розкрито значення ризик-орієнтованого підходу як форми реалізації адміністративного розсуду, за якої обсяг та інтенсивність контрольних заходів мають визначатися залежно від рівня митного ризику, поведінки суб'єкта господарювання, достовірності поданих даних і попередньої історії дотримання митного законодавства. Доведено, що процедуралізація митного рішення є критерієм реальної, а не лише формальної європеїзації митного адміністрування.

У підрозділі 2.3 *«Механізми цифровізації митного адміністрування в Україні в контексті європейської інтеграції»* досліджено цифровізацію митної діяльності як складову публічного адміністрування, визначено її адміністративно-правову природу та розкрито систему цифрових інструментів як засобів реалізації адміністративної компетенції митних органів.

Встановлено, що цифровізація митного адміністрування не зводиться до технічної модернізації інформаційних систем. Вона є адміністративно-правовим способом організації реалізації компетенції митних органів, у межах якого змінюються порядок електронної взаємодії з декларантами, фіксація юридично значущих дій, оброблення митних даних, визначення форм митного контролю та перевірка правомірності адміністративних рішень.

Зміст цифровізації розкрито через електронне виконання митних формальностей, використання Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів, автоматизованої системи митного оформлення, електронної транзитної системи, автоматизованої системи управління ризиками, механізму «єдиного вікна» та міжвідомчого обміну даними. Встановлено, що ці інструменти формують взаємопов'язану цифрову інфраструктуру митного провадження, яка забезпечує електронне декларування, автоматизований аналіз даних, цифрову простежуваність дій посадових осіб, координацію контрольних заходів і підвищення перевіркованості адміністративних рішень.

Окремо наголошено, що цифрові системи створюють передумови для підвищення результативності митного адміністрування, однак не змінюють публічно-владної природи митної діяльності й не можуть підміняти юридичну відповідальність митного органу. Ризик-профілі, аналітика даних і перспективне використання елементів штучного інтелекту можуть бути правомірними лише за умови забезпечення пропорційності втручання, захисту даних, документування рішень, можливості їх подальшої перевірки та ефективного оскарження.

Європейський вимір цифровізації розкрито через стандарти електронного обміну, гармонізації митних даних, попереднього інформування про товари, спільного транзиту та європейського середовища «єдиного вікна» для митниці. Доведено, що цифровізація митного адміністрування є системним адміністративно-правовим процесом, який забезпечує трансформацію способів реалізації адміністративної компетенції митних органів на основі електронних процедур, стандартизованих даних, автоматизованого управління ризиками та інтегрованих інформаційних систем, сумісних із європейськими стандартами митного адміністрування.

Розділ 3 «Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Удосконалення нормативно-правової основи реформування митних органів України шляхом гармонізації з *acquis* ЄС» обґрунтовано напрями розвитку національного митного законодавства з урахуванням сучасних підходів Європейського Союзу та доведено необхідність формування цілісної адміністративно-правової моделі митного адміністрування на основі функціональної гармонізації.

Встановлено, що нормативно-правову основу митного адміністрування в Україні становлять положення Митного кодексу України, Закону України «Про адміністративну процедуру», законів України № 2510-IX і № 3926-IX, а також підзаконних актів, які регламентують здійснення митного контролю, обмін інформацією, функціонування інформаційних систем і реалізацію окремих

митних формальностей. З'ясовано, що ця нормативна основа формується поетапно й характеризується структурною неоднорідністю, що проявляється у недостатній узгодженості процедурних, контрольних і цифрових елементів митного адміністрування.

Обґрунтовано, що гармонізація митного законодавства України з *acquis* ЄС не повинна зводитися до механічного перенесення окремих положень європейського права. Її зміст полягає у функціональному відтворенні ролі відповідних правових інститутів у механізмі публічного адміністрування. Такий підхід передбачає взаємозв'язок адміністративних процедур, контрольних механізмів, інститутів авторизації, митного представництва, управління ризиками, електронного обміну даними та адміністративного оскарження як складових єдиної адміністративно-правової системи.

Проаналізовано значення законів України № 2510-IX і № 3926-IX для переходу митної реформи від програмного рівня до нормативної конкретизації ключових інститутів митного адміністрування. Зокрема, розкрито їх значення для розвитку правового регулювання митних спрощень, процедур авторизації, митного представництва, строків здійснення митних формальностей, управління ризиками, адміністративного оскарження та електронної взаємодії. Доведено, що рішення митних органів, авторизації, статус авторизованого економічного оператора, NCTS, право бути почутим, управління ризиками та електронний обмін даними мають розглядатися не як розрізнені технічні інструменти, а як взаємопов'язані елементи адміністративно-правового механізму.

Окрему увагу приділено подальшому розвитку інституту авторизованого економічного оператора, правовому забезпеченню спільного транзиту, спеціалізації принципу пропорційності у митному контролі, уніфікації митної термінології, розмежуванню законодавчого регулювання й підзаконної деталізації, а також формуванню постійного механізму моніторингу відповідності митного законодавства чинному й перспективному праву Європейського Союзу. Підкреслено, що пакет пропозицій Європейської Комісії 2023 року щодо реформи митного союзу ЄС, зокрема ідеї *data-driven* митного адміністрування, EU Customs Data Hub і посилення управління ризиками, має враховуватися як перспективний орієнтир розвитку, а не як завершене чинне регулювання для України. У підсумку доведено, що подальше вдосконалення нормативної основи митного адміністрування має спрямовуватися на забезпечення процедурної узгодженості, правової визначеності, пропорційності контролю, підконтрольності адміністративного розсуду та функціональної сумісності з митним правопорядком Європейського Союзу.

У підрозділі 3.2 «Удосконалення кадрового, антикорупційного та контрольного забезпечення діяльності митних органів України як умова ефективності митної реформи» досліджено кадровий, антикорупційний і контрольний компоненти як необхідні умови дієвості адміністративно-правового механізму реформування митних органів України.

Доведено, що ефективність митної реформи не може бути забезпечена лише оновленням законодавства, гармонізацією з *acquis* ЄС або технічним упровадженням електронних сервісів. Її реальний результат залежить від

здатності посадових осіб митних органів професійно, добросовісно й відповідально реалізовувати адміністративну компетенцію, приймати правомірні та мотивовані адміністративні акти, застосовувати адміністративний розсуд у межах закону та забезпечувати належний рівень митного контролю.

Проаналізовано значення Закону України № 3977-IX, яким запроваджено нові підходи до проходження служби в митних органах та атестації посадових осіб. Атестацію розглянуто не як разовий кадровий захід, а як інструмент перевірки відповідності посадової особи змісту її повноважень, вимогам служби та рівню відповідальності за прийняті рішення. Обґрунтовано, що кадрове забезпечення має ґрунтуватися на компетентнісному підході, який поєднує посадовий статус, адміністративну компетенцію, професійні навички, етичні стандарти, службову мотивацію та відповідальність. У цьому контексті розкрито значення EU Customs Competency Framework і Common EU Customs Role Descriptions як професійно-методологічних орієнтирів для формування посадових профілів, критеріїв оцінювання та індивідуальних програм професійного розвитку.

Антикорупційне забезпечення митної реформи розкрито через оцінювання корупційних ризиків, перевірку добросовісності, запобігання конфлікту інтересів, внутрішній контроль, захист викривачів, моніторинг способу життя, дисциплінарну відповідальність і цифрову простежуваність юридично значущих дій посадових осіб. Обґрунтовано, що добросовісність посадової особи митного органу є не лише етичною вимогою, а адміністративно-правовою умовою правомірного застосування адміністративного розсуду.

Контрольне забезпечення діяльності митних органів охарактеризовано як багаторівневу систему, що охоплює внутрішній адміністративний контроль, внутрішній аудит, зовнішній контроль, публічну підзвітність у передбачених законом формах, постмитний контроль, оцінювання результативності та коригування управлінських рішень. Доведено, що контроль у межах митної реформи не може зводитися лише до виявлення порушень, оскільки його юридичне значення полягає у забезпеченні зворотного зв'язку, перевірці законності й обґрунтованості рішень, підвищенні підзвітності та результативності митної адміністрації. У підсумку встановлено, що кадрова професійність, антикорупційні інструменти та контроль мають функціонувати як взаємопов'язані складові, що забезпечують реальну, а не формальну ефективність митної реформи.

У підрозділі 3.3 *«Модель модернізації адміністративно-правового механізму реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи ЄС»* розкрито авторську процедурно-інтеграційну модель модернізації адміністративно-правового механізму реформування митних органів України. Модель подано як прикладну модернізаційну проєкцію теоретико-правової конструкції, сформованої у підрозділі 1.3, без створення іншої структури адміністративно-правового механізму.

У підрозділі охарактеризовано взаємодію нормативного, інституційного, правовідносинного, процедурного, правозастосовно-актового та контрольно-оскаржувального елементів із кадровим, антикорупційним, інформаційно-

цифровим, комунікативним та оцінно-коригувальним компонентами. Окрему увагу приділено тому, що юридичним результатом функціонування моделі є правомірне, обґрунтоване, мотивоване, пропорційне, цифрово простежуване та оскаржуване індивідуальне митне рішення або інша юридично значуща дія митного органу.

У межах підрозділу розглянуто співвідношення митної процедури й адміністративної процедури, а також рішення митного органу й адміністративного акта. Підкреслено, що не всі митні формальності є адміністративними процедурами, однак індивідуальні митні рішення із зовнішніми правовими наслідками мають відповідати стандартам належної адміністративної процедури. Також охарактеризовано значення правового режиму митних даних, цифрового сліду, логування, резервних процедур, ризик-орієнтованого контролю, постмитного контролю, адміністративного і судового оскарження та оцінно-коригувального зворотного зв'язку.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертаційної роботи наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу, а також у розробленні на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення його нормативного, інституційного, процедурного, кадрового, антикорупційного, цифрового та контрольного компонентів. За результатами дисертаційного дослідження сформовано низку висновків і рекомендацій, основними з яких є такі:

1. У результаті дослідження реформування митних органів України як об'єкта адміністративно-правового впливу з'ясовано, що відповідний процес має не лише організаційний, кадровий чи цифровий, а насамперед адміністративно-правовий характер. Його юридична природа полягає у трансформації умов реалізації митними органами владних повноважень, зміні змісту адміністративної компетенції, процедур прийняття рішень, форм митного контролю, меж адміністративного розсуду та гарантій прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Такий підхід дозволив обґрунтувати реформування митних органів як процес публічного адміністрування, що потребує нормативно визначеного, процедурно впорядкованого й підконтрольного адміністративно-правового впливу. Особливе значення має висновок про адміністративно-процедурну природу митної реформи, оскільки саме через адміністративні та митні процедури компетенція митних органів набуває правомірної форми.

2. Встановлено, що нормативна основа митної реформи має багаторівневий і функціонально структурований характер. Її утворюють конституційно-принципові, кодифіковані митні й суміжні матеріально-правові, компетенційні, адміністративно-процедурні, інституційно-кадрові, цифрово-інформаційні, контрольні, добросесні, стратегічно-програмні, міжнародно-правові та

європейсько-орієнтовані приписи. Визначено, що ці групи норм виконують різні, але взаємопов'язані функції: легітимують владну діяльність митних органів, визначають межі їх компетенції, забезпечують процедурну форму реалізації повноважень, формують кадрову та цифрову спроможність митного адміністрування, створюють умови для контролю й підзвітності та спрямовують національне регулювання до сумісності з *acquis* ЄС.

3. Дослідження змісту та сутності адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України дозволило розмежувати систему норм, адміністративно-правове забезпечення та адміністративно-правовий механізм як взаємопов'язані, але не тотожні категорії. Встановлено, що адміністративно-правове забезпечення є ширшою юридичною конструкцією, сутність якої полягає у правовому опосередкуванні трансформації митної адміністрації як суб'єкта публічного адміністрування. Його зміст розкрито через поєднання базових елементів механізму, забезпечувальних наскрізних компонентів та інтеграційного вектора. До базових елементів віднесено нормативний, інституційний, правовідносинний, процедурний, правозастосовно-актовий і контрольний-оскаржувальний; до забезпечувальних компонентів – кадрово-компетентнісний, антикорупційний, інформаційно-цифровий, комунікативний та оцінно-коригувальний. Така структура дала змогу обґрунтувати адміністративно-правовий механізм як функціонально впорядковану систему засобів, що забезпечує правомірну, процедурно організовану, підконтрольну та сумісну з митною системою ЄС трансформацію митних органів України.

4. Досліджено особливості інституційної трансформації митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу з урахуванням їх функціонального призначення у системі публічного адміністрування. Обґрунтовано, що така трансформація не зводиться до реорганізації, зміни організаційної структури чи перерозподілу повноважень, а полягає у зміні правового, організаційного й функціонального становища митної адміністрації як суб'єкта публічної влади. Встановлено, що митні органи виконують не лише фіскальну, а й контрольну, сервісну, безпекову, правоохоронну та інтеграційну функції, що зумовлює потребу у формуванні інституційно спроможної митної адміністрації. Доведено, що специфіка інституційної трансформації полягає у переході від переважно організаційно-структурного реформування до адміністративно-правової моделі, орієнтованої на чіткість компетенції, стабільність інституційної побудови, підзвітність, добросовісність, єдність адміністративної практики та функціональну сумісність із митним простором Європейського Союзу. Саме така модель забезпечує здатність митних органів правомірно, передбачувано й ефективно реалізовувати адміністративну компетенцію в умовах європейської інтеграції.

5. Доведено, що адміністративна процедура є ключовою юридичною формою реалізації повноважень митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу. Її значення полягає у тому, що вона перетворює митне рішення з одностороннього владного волевиявлення на результат упорядкованого адміністративного провадження, у межах якого мають бути встановлені фактичні обставини, оцінені докази, забезпечена участь особи,

дотримані строки, сформульоване мотивоване рішення та гарантована можливість його перегляду. Обґрунтовано, що процедурна адаптація повинна оцінюватися не лише за фактом внесення змін до Митного кодексу України, а за здатністю спеціальних митних процедур реально забезпечувати законність, правову визначеність, пропорційність, контрольованість розсуду, право бути почутим, мотивування й ефективне оскарження. Саме процедуралізація митного рішення є критерієм реальної європеїзації митного адміністрування, оскільки вона змінює не лише нормативну форму, а й спосіб здійснення публічної влади у митній сфері.

6. Поглиблено адміністративно-правове розуміння цифровізації митного адміністрування як не лише технологічного, а передусім процедурно-правового механізму реформування митних органів України. Обґрунтовано, що цифрові інструменти змінюють не публічно-владну природу митної діяльності, а спосіб реалізації компетенції митних органів: порядок електронної взаємодії з декларантами, фіксацію юридично значущих дій, оброблення митних даних, визначення форм контролю та перевірку правомірності рішень. Розкрито значення ЄАІС, автоматизованої системи митного оформлення, електронної транзитної системи, АСУР і міжвідомчого обміну даними як взаємопов'язаних елементів цифрової інфраструктури митного провадження. Окремо доведено, що ризик-профілі, аналітика даних і перспективне використання елементів штучного інтелекту можуть підвищувати результативність митного контролю лише за умови збереження юридичної відповідальності митного органу, пропорційності втручання, захисту даних і можливості подальшої перевірки. Європейський вимір підрозділу розкрито через стандарти електронного обміну, попереднього інформування, спільного транзиту, «єдиного вікна» та гармонізації митних даних.

7. Здійснено адміністративно-правове обґрунтування того, що вдосконалення нормативної основи реформування митних органів України має відбуватися не шляхом механічного запозичення положень *acquis* ЄС, а через побудову цілісної процедурної моделі митного адміністрування. Проаналізовано співвідношення Митного кодексу України, Закону України «Про адміністративну процедуру», законів № 2510-IX і № 3926-IX, Конвенції про процедуру спільного транзиту та орієнтирів митної реформи ЄС. Доведено, що рішення митних органів, авторизації, АЕО, NCTS, право бути почутим, управління ризиками, електронний обмін даними та адміністративне оскарження мають розглядатися як взаємопов'язані елементи адміністративно-правового механізму, а не як розрізнені технічні інструменти. Визначено, що подальша гармонізація потребує чіткого розмежування закону й підзаконної деталізації, уніфікації термінології, перегляду тимчасових воєнних норм, нормативного забезпечення цифрової сумісності та запровадження постійної оцінки результативності митної реформи. Сформульовано висновок, що саме така нормативна модель здатна забезпечити правову визначеність, пропорційність контролю, підконтрольність адміністративного розсуду, належне мотивування рішень, сталість правозастосування та функціональну сумісність українського митного адміністрування з митним правопорядком Європейського Союзу.

8. Здійснено адміністративно-правовий аналіз кадрового, антикорупційного та контрольного забезпечення діяльності митних органів України як необхідної умови ефективності митної реформи; обґрунтовано, що ці компоненти становлять внутрішню основу дієвості адміністративно-правового механізму реформування митних органів. Доведено, що нормативне оновлення, гармонізація з *acquis* ЄС і технічна модернізація не можуть забезпечити належного результату без професійної, добросовісної та підконтрольної реалізації адміністративної компетенції посадовими особами митних органів. Проаналізовано спеціалізацію служби в митних органах у межах загальної моделі державної служби, значення Закону України № 3977-IX, одноразової атестації, митних компетенцій, контрактних елементів проходження служби, ключових показників ефективності, ротації, професійного розвитку та службової відповідальності. Розкрито значення *EU Customs Competency Framework* і *Common EU Customs Role Descriptions* як професійно-методологічних орієнтирів для формування посадових профілів та критеріїв оцінювання службової результативності. Досліджено антикорупційне забезпечення митної реформи через категорії добросовісності посадової особи, оцінювання корупційних ризиків, перевірки добросовісності, моніторингу способу життя, застосування поліграфа та простежуваності юридично значущих дій. Визначено, що добросовісність у митній службі є не лише етичною вимогою, а адміністративно-правовою умовою правомірного застосування адміністративного розсуду. Охарактеризовано контрольне забезпечення діяльності митних органів, зокрема внутрішній контроль, аудит, зовнішній контроль, публічну підзвітність у передбачених законом формах, постмитний контроль, оцінювання результативності та роль Дисциплінарного комітету у сфері перевірки добросовісності й моніторингу способу життя. Сформульовано висновок, що ефективність митної реформи має оцінюватися передусім за здатністю митних органів діяти професійно, добросовісно, правомірно, пропорційно, підконтрольно й передбачувано.

9. Сформульовано процедурно-інтеграційну модель модернізації адміністративно-правового механізму реформування митних органів України. Вона не створює нової структури механізму, а конкретизує теоретичну конструкцію, обґрунтовану у підрозділі 1.3, у прикладній площині митного адміністрування. Модель поєднує нормативний, інституційний, правовідносинний, процедурний, правозастосовно-актовий і контрольно-оскаржувальний елементи з кадровим, антикорупційним, інформаційно-цифровим, комунікативним та оцінно-коригувальним компонентами. Її результатом є правомірне, мотивоване, пропорційне, цифрово простежуване, підконтрольне й оскаржуване індивідуальне митне рішення або інша юридично значуща дія митного органу, сумісна з європейськими стандартами митного адміністрування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Стус Д.В. Кадрово-інституційне оновлення митних органів України як пріоритет сучасної митної реформи. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 456–462.

2. Stus D. The current state and directions of development of the procedural activity of Ukrainian customs authorities in the context of European integration. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 6 . P. 127–131.

3. Стус Д.В. Митна політика України в умовах воєнного стану: адміністративно-правовий вимір трансформації. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2025. № 4(90). С. 108–112.

4. Стус Д.В. Сучасні підходи до цифрової трансформації митного адміністрування в Україні в умовах європейської інтеграції. *KELM*. 2025. № 6(74). С. 233–238 (Республіка Польща).

5. Сорока Л.В., **Стус Д.В.** Інституційні аспекти функціонування митних органів України в умовах європейської інтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 12. С. 516–519.

6. Стус Д.В. Реформування митних органів України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2026. Вип. 1. С. 123–128.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Стус Д.В. Цифрова трансформація митних органів України як інституційний чинник європейської інтеграції. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 18–19 лют. 2025 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

8. Стус Д.В. Цифровізація управління митними ризиками в Україні. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23–24 квіт. 2025 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 132–134.

9. Стус Д.В. Добросесність і професіоналізація служби в митних органах України: сучасний стан правового забезпечення. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4–5 черв. 2025 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 40–43.

АНОТАЦІЯ

Стус Д.В. Адміністративно-правове забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2026.

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні

сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України в умовах інтеграції до митної системи Європейського Союзу, а також у розробленні на цій основі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення його нормативного, інституційного, процедурного, цифрового та контрольного компонентів.

Обґрунтовано адміністративно-правову природу реформування митних органів України як процесу публічного адміністрування. Визначено поняття та структуру адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України.

Проаналізовано європейську модель митного адміністрування, сформовану у праві Європейського Союзу, та визначено її ключові ознаки. Розкрито взаємозв'язок цієї моделі з митним *acquis* ЄС та окреслено напрями її функціональної адаптації до національної правової системи України.

Проаналізовано сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України та встановлено його системні дефекти. Обґрунтовано необхідність формування цілісного адміністративно-правового механізму реформування митної адміністрації, заснованого на функціональній гармонізації з *acquis* ЄС, процедурній узгодженості, підконтрольності адміністративного розсуду та належному захисті прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

У роботі вперше розроблено авторську модель модернізації адміністративно-правового механізму забезпечення реформування митних органів України, яка передбачає процедурно орієнтовану організацію їх діяльності як систему взаємодії ядрових компонентів (нормативного, інституційного, процедурного, цифрового та контрольного), спрямовану на прийняття мотивованих індивідуальних адміністративних актів, застосування ризик-орієнтованого підходу та забезпечення підконтрольності управлінських рішень. Доведено, що адміністративна процедура виступає системоутворюючою юридичною формою реалізації адміністративної компетенції митних органів.

Обґрунтовано, що ефективність адміністративно-правового забезпечення реформування митних органів України забезпечується шляхом поєднання процедурної визначеності, цифрової трансформації, кадрової спроможності, антикорупційних гарантій та багаторівневої системи контролю, що у сукупності формує передумови підвищення результативності, підзвітності та передбачуваності митного адміністрування.

Ключові слова: митні органи; адміністративно-правове забезпечення; митне адміністрування; адміністративна процедура; адміністративний акт; ризик-орієнтований підхід; цифровізація; митне *acquis* ЄС; публічне адміністрування.

SUMMARY

Stus D. V. Administrative and Legal Support for the Reform of Customs Authorities of Ukraine in the Context of Integration into the European Union Customs System. – Qualifying scientific work presented as a manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty

12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2026.

The dissertation provides a theoretical generalisation and proposes a new solution to the scientific problem consisting in defining the essence, content and specific features of the administrative-law support for the reform of the customs authorities of Ukraine in the context of integration into the customs system of the European Union, as well as in developing, on this basis, scientifically substantiated proposals and recommendations aimed at improving its regulatory, institutional, procedural, digital and control components.

The administrative-law nature of the reform of the customs authorities of Ukraine is substantiated as a process of public administration. The concept and structure of the administrative-law mechanism for supporting the reform of the customs authorities of Ukraine are defined.

The European model of customs administration, as formed in the law of the European Union, is analysed, and its key features are identified. The relationship between this model and the EU customs acquis is revealed, and the directions of its functional adaptation to the national legal system of Ukraine are outlined.

The current state of administrative-law support for the reform of the customs authorities of Ukraine is analysed, and its systemic deficiencies are identified. The need to establish a coherent administrative-law mechanism for reforming the customs administration is substantiated, based on functional harmonisation with the EU acquis, procedural coherence, the accountability of administrative discretion and the proper protection of the rights of economic operators engaged in foreign trade.

For the first time, an original model for modernising the administrative and legal mechanism for the reform of customs authorities is developed. This model is based on a procedure-oriented organisation of activities as a system of interaction between core components (normative, institutional, procedural, digital and supervisory), aimed at ensuring reasoned administrative decision-making, the application of a risk-based approach and the accountability of administrative actions. Administrative procedure is demonstrated to constitute the system-forming legal framework for the exercise of administrative competence.

It is substantiated that the effectiveness of the administrative and legal support for customs reform depends on the integration of procedural certainty, digital transformation, institutional capacity, anti-corruption safeguards and a multi-level system of control, which together ensure efficiency, accountability and predictability of customs administration.

Keywords: customs authorities; administrative and legal support; customs administration; administrative procedure; administrative act; risk-based approach; digitalisation; EU customs acquis; public administration.